SPRÅKLIG SAMLING

NR. 2
MARS—APRIL

1961
2. ÅRGANG

★ UTGITT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING ★

Aktiv vørdnad for tradisjonen i norsk språkutvikling

Ungdommen bør føre an i arbeidet for ett skriftspråk i landet.

— Ungdom, hold munn! Alf Larsen, kanskje vår største nålevende lyriker, kom med denne sterke oppfordringa for ei tid sia.

— Ungdommen er avantgarden, sier fylkesmann h.v. Ivar **Skjånes** i Sør Trøndelag til Språklig Samling. Det gjelder på alle områder i samfunnslivet — også i kampen om skriftspråket. For ungdommen står her ubundet, og vi må vente at den i vørnad for norsk språkutvikling og norsk språktradisjon lever seg inn i en naturlig, norsk uttrykksform.

— Vi får av og til høre at Landslaget for Språklig Samling har mange medlemmer som ikke har vørnad for tradisjonene i norsk. Hvordan ser De på dette?

— De gamle og tilårskomne må vi bære over med, svarer Skjånes lunt. De er ofte sterkt bundet av den rettskrivinga de en gang har lært.

Men vi har en annen tradisjon i norsk språkutvikling som det må kreves aktiv vørnad for. Fra dansk som skriftmål i Norge går det ei klar line fra Henrik Wergeland og fram til i dag. Dette språket har fått norsk farge i ordvalg og rettskriving, og farge av norsk tenkesett. Denne lina peker nå videre fram fra rettskrivinga av 1938 og læreboknormalen. Så har vi den nynorske lina fra Ivar Aasen og Vinje. Disse linene konvergerer mot sluttmålet: **Ett skriftspråk i Norge.**

— Og når meiner De at vi får ett skriftspråk her i landet?

Mange uheldige utslag av oppnorsking og omdikting.

— Med den sterke aksjonen vi har opplevd mot mange lite heldige utslag av oppnorsking og omdikting som tok til straks etter 1938, må vi rekne med lenger tid fram til sluttmålet enn vi opprinnelig trudde var nødvendig, svarer Skjånes.

— Vi har fått foreldreaksjonen med sine reaksjonære våpendragere, og vi har den konservative pressa som alltid har holdt under armene dem som har prøvd å hindre eller sinke en naturnødvendig utvikling. Jeg trur likevel mange ser i den nye læreboknormalen et godt grunnlag for den videre fornorsking av bokmålet.

— For å bringe enda et stridens eple på bane: Hvordan ser De på spørsmålet folkerøysting om skriftspråket?

(Over til s. 4)

Fra mange kanter

av landet kommer det spørsmål etter opplysningsmateriell fra SPRÅKLIG SAMLING. Ikke minst er det mange som spør etter eldre nummer av avisa og etter skriftet VEGEN FRAM.

Sekretariatet er nå i beit for mye av dette opplysningsstoffet og ber om at lokallag og medlemmer som har liggende flere eldre eksemplar av avisa eller VEGEN FRAM, sender det de kan unnvære, til Landslaget for Språklig Samling, Postboks 636, Oslo.

Det bør være ei æressak

for alle nordmenn å samarbeide for et felles skriftspråk

Studentersamfunnet i Ås skipa til diskusjonsmøte om språkspørsmålet fredag den 17. februar. Representanter fra Noregs Mållag, Riksmålsforbundet og Språklig Samling var innbudt.

Representanten for Språklig Samling, lektor Ivar **Grotnæss,** tok for seg riksmålsbevegelsens språksyn og sa at det bygger på gammal romantisk språkforskning som i dag ikke har tilslutning fra forskerne. Riksmålsfolk har ei mystisk tru på at språket er en levende organisme og et uttrykk for folkets sjel. Denne språkfilosofien stammer fra tysk språkforskning og blei tatt i bruk for å vise at germansk var et språk med iboende urkraft og alle andre språk overlegent.

Dette synet kan alle minst overføres på dagens norske språkstrid, sa Grotnæss. Det er ikke spørsmål om at bokmål eller nynorsk kan seire over hverandre. I dag er tanken om språklig samling det eneste rasjonelle alternativ til språk-kløyvinga.

Språksamlingstanken i praksis bygger på at språket er et sosialt kommunikasjonsmiddel som mer skal tjene samkvemmet mellom mennesker enn snevre estetiske omsyn. Dette synet har rot i vitenskapelige teorier som i dag er allmennt godtatt av språkforskere verden over.

I diskusjonen blei oppnorskinga av klassisk verk for bruk i skolen tatt opp, og Grotnæss sa at det her var gjort mange feiltrinn. Men dette er ikke bare et allmennkulturelt og litterært spørsmål, den pedagogiske sida av spørsmålet er også viktig. På spørsmål fra Grotnæss måtte Riksmålsforbundets formann, Ernst Sørensen, vedgå at han i det utvalget av norske eventyr han hadde redigert, måtte ta ortografiske omsyn i samsvar med språutviklinga.

Grotnæss retta ei oppfordring til Noregs Mållag og Riksmålsforbundet om å gå sammen med Språklig Samling i en komité for å samarbeide om en felles fiende: amerikaniseringa av språket.

(Over til s. 4)

Til ettertanke: ★ ★ ★ ★

Eit uverdig dobbeltspel

Nynorsk er eit kulturspråk, det har vi Arnulf Øverlands ord for, enda om han helst vil kalle det «landsmål».

Frå den kanten er det heller ikkje sjeldan at det blir understreka at den nynorske litteraturen — enda i en så radikal drakt som Olav Duuns — er høgverdig litteratur.

Bokmålet derimot har ikkje Øverland eller venene hans i Riksmålsforbundet — etter alt å døme — noe særs til overs for.

«Det går an å drepe evnene i et menneske — og i et helt folk. Midlet ligger for hånden. Det heter b o k m å l».

Dette er Arnulf Øverlands eigne ord. Ein skulle då tru at Riksmålsforbundet ville vise meir samsvar mellom lære og praksis enn kva tilfelle er.

Så snart ei folkerøysting om opplæringsmålet i skolen er i emning i ei eller anna bygd, set Riksmålsforbundet inn propaganda-apparatet sitt for å få innført — b o k m å l. I den samanhengen blir det ikkje sagt mange vakre ord om «kultursproget» eller talemålsgrunnlaget, og bokmålet er ikkje lenger det midlet som kan «drepe evnene i et menneske.»

Det skulle vere klart for alle som v i l skjøne, at Riksmålsforbundet driv eit uverdig dobbeltspel. Dette dobbeltspelet burde etter vår meining få folk flest til å vakne og vedgå: Slikt kan då ikkje redelige og saklige menneske vere med på!

Landslaget for Språklig Samling arbeider aktivt for ett skriftspråk i landet. Vi vil at talemålet både i bygd og by skal bli lagt til grunn for ei gjensidig tilnærming mellom bokmål og nynorsk. Dette er etter vår meining den eneste måten språkstriden kan bli løyst på. Vi appellerer til g o d v i l j e n hos alle, til framsyn og aktiv språkdyrking. Vi vil ikke ha strid, men samarbeid for å nå fram til målet: Ett skriftspråk i Norge.

Kontingent for direkte medlemsskap kr. 5 — (Kr. 2,50 for den som ikke har eiga inntekt).
Avisa sendes medlemmene fritt.

MEDLEMSSKAP
I SPRÅKLIG SAMLING
EI ÆRESSAK!

Postboks 636, Oslo, Postgiro 16378.
Landslaget for Språklig Samling,

Kringkastingsringen vil bygge på norsk folkemåls grunn

— Kva er Kringkastingsringen? Vi rettar spørsmålet til cand. philol. Magne Rommetveit som leier det faglige arbeidet i denne organisasjonen.

— La meg få vise til formålsparagrafen som lyder slik: «Kringkastingsringen vil stø arbeidet for gode, allsidige og fullverdige kringkastingsprogram, hjelpe nynorsk mål til å få sitt rettkomne rom i norsk kringkasting, arbeide for at kringkastinga i bruken av begge dei offisielle måla tar skyldig omsyn til norsk talemål, skape god og positiv kontakt mellom kringkastinga og radiolydarane.»

Formålsparagrafen viser at Kringkastingsringen bygger på norsk folkemåls grunn. Vi trur at kringkastinga vil bli ein avgjørande påverknadsfaktor i utviklinga fram til eitt norsk mål, ikkje minst når fjernsynet er fullt utbygt. Det er derfor viktig at alle som ønskjer ei folkelig norsk kulturreising — enten dei tar utgangspunkt i bokmål eller nynorsk — syner interesse for dette arbeidsfeltet. Vi meiner at ein sterk, radikal nynorskfront er viktig i arbeidet for eit samlande norsk mål, seier Magne Rommetveit.

— Korleis gjekk det til at Kringkastingsringen vart skipa?

— Det var ei gruppe radikale målfolk som tok det første initiativet, men ikkje så få bokmålsfolk skreiv under innbydinga til medlemsskap. I alt var det 100 kjende kvinner og menn. Sidan Kringkastingsringen vart skipa, har desse vore formenn: Professor Magne Oftedal i 1956, dr. philos. Olav Bø i 1957, stortingsmann Einar Hovdhaugen frå 1958 til og med 1960. Universitetslektor dr. philos. Dagfinn Mannsåker er formann i 1961.

— Kan ein da seie at Kringkastingsringen er ein organisasjon for radikale nynorskfolk?

— Til det vil eg svare med å vise til formålsparagrafen. Ein kan vel seie at han innafor visse grenser er romslig. Konservative målfolk har likevel stort sett funni ut at Kringkastingsringen er for radikal for dei. På den andre sida har vi ikkje så få medlemmer som har bokmål som utgangspunkt og grunnlag. Det er folk som ventelig meiner at nynorsken har ein sterk misjon i arbeidet med å nå fram til eit norsk einskapsmål.

— Kan ein sei at arbeidet har bore frukter?

Medlemstalet i Kringkastingsringen er nå nær 13 000.

— Utan tvil, svarer Magne Rommetveit. — Medlemstalet har vakse seg stort. Nær 13 000 personar har til nå meldt seg inn i ringen. Vi har inntrykk av at det store medlemstalet vårt og ein varsam, men fast argumentasjon for sakene våre har skapt respekt for oss i kringkastinga. Vi har lagt vekt på «å skape god og positiv kontakt» som det heiter i formålsparagrafen, utan å slappe av på kravet om større rom for folkelig mål. Vanskeligare for oss har det vore å komme med krav om at kringkastinga skal ta skyldig omsyn til talemålet i normeringa av bokmål. Her meiner vi at Språklig Samling må kome inn og fylle ut arbeidet vårt.

— Arbeidsoppgåver i framtida?

Ein hanske til medlemmene i Språklig Samling.

— Fleire medlemmer og større rom for folkelig mål i NRK! svarar Rommetveit kontant. — Denne målsettinga krev mye av oss sjølve, dvs. at vi går aktivt inn for eit breitt folkelig kulturreisingsarbeid. Det er ikkje alltid kringkastinga som har skylda når vi får for lite av slikt stoff vi vil ha. Vi må i større grad aktivisere og perfeksjonere oss sjølve i skapande arbeid slik at NRK kan seie: Kom med det, det er godt og fullverdig stoff!

Og vi kastar hansken vidare til medlemmene i Språklig Samling, seier Magne Rommetveit til slutt. — Lag kvalitetsstoff og gå til kringkastinga med det!

To fullverdige stilar

Studentmållaget i Oslo har på eit møte drøft spørsmålet om sidemålsopplæringa til examen artium. Laget krev at det må bli to jamstelte stilar i norsk og ein resolusjon er i dette høvet sent Kyrkje- og Undervisningsdepartementet.

I resolusjonen heiter det:

Medlemmene i Studentmållaget i Oslo, samla til møte 1. febr. 1961, krev at det til examen artium må bli to jamstelte stilar i norsk. Minskar ein opplæringa i noverande norsk sidemålsstil og krava til denne opplæringa, vil det vera å rive grunnen unna den offentlege jamstellinga mellom nynorsk og bokmål. Vi krev og at jamstellinga mellom nynorsk og bokmål må bli gjennomført fullt ut i all offentleg skolestell i samsvar med jamstellingsvedtaket frå 1885.

Verken „minimum“ eller „maksimum“

Aschehougs forlag har gitt ut ei ordliste — «minimum» — med bare moderate former. Lista er redigert av Bjarne Berulfsen. Seinere kommer ei tilsvarende ordliste — «maksimum» — med bare radikale former, redigert av Halvor Dalene.

I samband med at «minimumslista» nå er kommet, skriver «Frisprog»: «Noen riksmålsordliste er det selvfølgelig ikke, og den kan på ingen måte erstatte Riksmålsforbundets blå. Men barna kan bruke den på skolen hvis de vil skrive det skolebokmål som ligger nærmest riksmålet.»

På Riksmålsforbundets private foreldremøter er lista framstilt som et «funn» for skolebarn.

Det er i og for seg gledelig at «Frisprog» går inn for ei ordliste som ligger innafor den «skrekkelige» Læreboknormalen, men «Språklig Samling» vil gjerne opplyse at det ikke er korrekt når «Frisprog» sier om denne ordlista at «barna kan bruke den på skolen.»

Vi har undersøkt saka, og vil referere til de reglene for utforming av ordlister til skolebruk som er fastsatt av Departementet. Der står det bl.a.: «Ordlista må skilja greit mellom jamstelte former (lærebokformer) og tillatne sideformer (tillatne i skriftlege arbeid i skolen).»

Det skulle med andre ord være klart at ei skoleordliste må inneholde alle formene innafor Læreboknormalen.

Vi trur nok at både «minimum» og «maksimum» vil tilfredsstille et behov som private ordlister, men vi vil oppfordre Riksmålsforbundet — enda om vi har lita tru på at det nytter — at det holder seg fra å «smugle» ei ikke godkjent ordliste inn i skolen.

Når «maksimumslista» kommer, vil den nok bli møtt med særlig stor interesse av medlemmene i SPRÅKLIG SAMLING, men for ikke å bli mistydd, vil vi alt nå advare mot at den blir «innført» som skoleordliste. For det første trur vi at elevene vil finne fram til de orda og de formene som er naturlige for seg ved å bruke ei godkjent ordliste, som har alle former, og dessuten foretrekker vi redelig spill!

FRA LAGA

SPRÅKLIG SAMLING — Oslo, holdt sitt første ordinære årsmøte mandag den 27. februar. På møtet ble det vedtatt lover for lokallaget. Forfatteren Waldemar Brøgger holdt et fengslende kåseri om det han kalte «vår tids sosiale trafikkregler.»

Det nye styret fikk denne sammensetning:

Halldor Heldal (formann)
Ivar Grotnæss
Alfred Kvalheim
Jan Holme
Varamenn:
Helge Rønning
Eirik Larsen.

* * *

SPRÅKLIG SAMLING — Rjukan, valte på siste årsmøte dette styre:

Tomas Refsdal (formann)
Astrid Kolltveit
Tom Torjussen
Martin Barsnes
John O. Miland.
Varamenn: Tone Berge, Halvor Svalestuen, Andreas Aarli.

* * *

SPRÅKLIG SAMLING — Arendal og omegn har avvikla et særs gildt årsmøte som Sørlandskveld. Om lag 200 mennesker var møtt fram. Som ny formann i laget blei valt lektor Arthur Thorå.

STAFETTEN

A-laget kom i mål som nr. 1 den 25. januar 1961.

Alle deltakerne skal ha vår beste takk. Stafetten gikk inn med kr. 655,oo.

Følgende bar «budstikka» fram:

Einar Hovdhaugen, Stortinget, Halvor Dalene, Bø i T, S. Straume, Bø i T, Einar Hornsrud, Vikersund, Nils Årekol, Øystese, E. Tønnessen, Nøtterøy, Nik. Fiskaa, Arendal, Svein Hofseth, Arendal, G. Almquist, Skien, Eiliv Grave, Skien, A. Steinsholt, Fjellstrand, G. Natvig-Pedersen, Stavanger, Solveig P. Tynning, Eidanger, J. K. Bøe, Bergen, Johs. Fosså, Oslo, Olav Dalgard, Jar, Henrik Sødal, Sandvika, Ingv. Torvik, Oslo, A. Kringlebotten, Oslo, Lars Breie, Bekkestua, Paal Berg, Blommenholm, A. Ytrehus, Bekkestua, Arnold Engen, Lillehammer, Magnh. Haalke, Lillehammer, Brynj. Aartun, Vinstra, Emil Herje, Trondheim, Jarle Benum, Verdal, Tormod Tvete, Trondheim, Birger Øverås, Kolvereid, Herleiv Dahl, Sortland, Thor Frette, Vadsø, Dagmar Blix, Stamsund, Bjarne Tellmann, Lørenskog, P. Timenes, Lillehammer, Ingv. Hals, Baltnfjordsøra, Lars Groven, Kristiansund, Nils Flø, Volda, Halfd. Grimsmo, Nesjestranda, Kirsten Solum, Lillehammer, Per Varslo, Grorud, Øiv. M. Jonassen, Oslo, Ola Jonsmoen, Bekkelagshøgda, Ivar Grotnæss, Kjelsås, Aase Bjerkholt, Oslo, Martin Tranmæl, Oslo, Hans Thorsen, Smestad, Edv. Beyer, Haslum, Trygve Heltveit, Smestad og Olav Benum, Stortinget.

Saklighet fra den kanten:

«Typiske vulgærformer er de Oslo-eksempler vi foran har sitert fra Dagbladets «uttaleordbok», de tenderer gjerne mot en sammentrekning av lydbildet, en sløyfing av stavelser. («Fotrafi», «komflutt»). Med språknemndas velsignelse rykker ord av denne type nå inn i begge skriftsprog.»

André Bjerke.

Bli medlem du òg!

Vi vil at Norsk rikskringkasting som er den viktigaste kulturinstitusjonen i landet, skal gi rettkome rom for norsk mål i vid meining.

Til nå har nær 13 000 meldt seg inn i Kringkastingsringen.

For studentar og skole-elevar er lagspengane kr. 3 for året. For andre kr. 5. Ektefolk som begge står i ringen, betaler til saman kr. 6.

KRINGKASTINGSRINGEN
Postgiro 184 17. Bankgiro 31 96/659.
Nordahl Brunsgt. 22, Oslo.

SPRÅKLIG SAMLING
Utgitt av Landslaget for Språklig Samling
REDAKTØRER:
Leif Egerdal og Svein Hofseth
ANSVARLIG REDAKTØR
Svein Hofseth
Redaksjon og ekspedisjon: postboks 636, Oslo.
Postgirokonto nr. 163 78 - Utgitt i Oslo.
— Abonnement pr. år: kr. 5. —
TRYKT HOS S. BERN. HEGLAND, FLEKKEFJORD.

Et språklig fellesskap

Når språkdebatten her i landet ofte er einvis og amper, skyldes det ikke minst at det som skiller de ulike språkgrupper, blir sterkere streka under enn det som er felles for dem.

Læreboknormalen som blei vedtatt av Stortinget med stort flertall i 1959, er et uttrykk for språklig felleskap i folket vårt. Dersom det skulle lages ei rettskriving for alle språklige særdrag, ville det minst bli like mange skriftspråk her i landet som det er bispedømmer. Det fellesskap som kommer til uttrykk ved Læreboknormalen, er likevel så romslig at ingen skulle ha grunn til å rope opp om «sprogtvang». De som ikke vil at skolen skal gi opplæring i det demokratiske, språklige fellesskap, fortsetter kampen mot Læreboknormalen og oppmuntrer til sabotasje mot de ansvarlige styresmaktene i dette høvet. Landslaget for Språklig Samling vil på det sterkeste ta avstand fra slik framferd.

Det skulle ikke være nødvendig å minne om at Læreboknormalen ikke hindrer noen fra å uttrykke seg privat slik de finner naturlig. Det er vel bare enkelte aviser — de går inn for det de kaller «fri sprogutvikling» — som retter ord og uttrykk fra offisiell språknorm til den normen avisa sjøl nytter.

På denne bakgrunn blir påstanden om «sprogtvang» i skolen nokså merkelig. I et hvert kultursamfunn er der ei offisiell språklig normering som ofte kan gå på tvers av det ei enkelt gruppe kan rekne for å være det naturlige for seg. Vi kan være mer eller mindre uenig i denne normeringa, mens Landslaget for Språklig Samling stiller seg solidarisk til den offisielle målbruken i skole, statsadministrasjon og kringkasting. I dette språklige fellesskap ser vi et middel til å bygge bru mellom grupper og individer og sveise et helt folk sammen.

Opplysningsfakkelen

Rakel Sewerin, Stortinget, svarer på utf. og gir kr. 20.—. Kr. Skrondal, Mosjøen svarer på utf., og gir kr. 10.— og utfordrer: Lektor Braadland og lektor Albrecht Larsen, begge Notodden, undervisningsleder O. Løvsletten, Sunndalsøra, rektor Grønlie, Mo i Rana og adjunkt Kvassnes, Porsgrunn. Bjørn Nilsskog, Ø. Grorud svarer på utf. og gir kr. 10.— og utf. Ola T. Rybakken og Johannes Hansen. Kay Piene, Oslo, gir kr. 10.—. Oddvar Burheim svarer på utf. og gir kr. 10.—. Han utf. lærer Helge Dillan, Tønsberg.

Vi minner om

oppgjør for «FRAMSYN».

Studieplanen

kjem det stadig tingingar på. Vi er visse om at planen vil bli til god hjelp i lagsarbeidet enten ein vil sette i gang ein studiering eller på anna vis få eit godt oversyn over språkspørsmålet. Planen er ikkje bare eit historisk oversyn over språkutviklinga, han er enda meir ei praktisk kjelde for alle som vil delta i eit ordskifte om språksaka. Ja, vi trur at planen vil bli den beste hjelp for alle medlemmene våre som vil leggje fram synspunkta til Språklig Samling. Studieplanen kan tinges både av lag og einskiltmedlemmer. Eit sett — 5 brev — kostar bare 2 kroner.

En brosjyre

som kort og greit forteller om Språklig Samling — hva samskipnaden står for og hva vi vil — er nå trykt i 10 000 eksemplar. Vil du være med å spreie denne opplysningsfakkelen på heimstaden din, så skriv til Landslaget, Postboks 636, Oslo. Opplysningsarbeidet koster penger, og derfor har Arbeidsutvalget fått trykt noen «gavekort» som vil bli utdelt til medlemmer gjennom lokallaga. Vi takker alle som vil være med og gi arbeidet i Språklig Samling et økonomisk grunnlag.

Medlemmer i Oslo

og nærmeste omland sender medlemspengene for 1961 til Språklig Samling - Oslo, postboks 261, postgirokonto 9083. Lokallaget i Oslo har ei stor arbeidsmark, og det har mye å si for styret i laget at kontingenten kommer inn i god tid. Styret i Oslo-laget takker alle som har gitt og gir ei ekstra gave til arbeidet.

Det er viktig

at styret i det enkelte lokallag har tillitsmenn som kan få inn kontingenten hos medlemmene så snart som råd er. Vi minner om at oppgjør for innbetalt kontingent sendes Landslaget først i hvert kvartal. Lokallaga kan beholde 3/5 av kontingenten.

Direkte medlemsskap

i SPRÅKLIG SAMLING koster kr. 5.— for året (kr. 2,50 for dem som ikke har eiga inntekt). Avisa sendes alle medlemmene fritt. Bli medlem! Skriv til Landslaget for SPRÅKLIG SAMLING, Postboks 636, Oslo.

Avisa vår

lager seg ikke sjøl! Vi tar med takk i mot stoff!

Lærebok med radikale former

Vi har utarbeidd ei liste over lærebøker med radikale former — foreløpig for folkeskolen — som er å få fra forlaga. Lista som vil bli supplert etter hvert, vil bli sendt i posten til alle som skriver og ber om det.

Språklig Samlings KRONIKK nr. 2 – 1961

Dr. philos. Helge Ytrehus:

Perspektiv framover — for språklig samling.

I

Det kan være nyttig å sette målstriden inn i et større perspektiv. Ikke bare snakke om problemet i seg sjøl, men spørre hvordan dette problemet står til andre livsproblem. Språkspørsmålet er ei viktig sak, men det er ikke den viktigste. Av og til kan en ha inntrykk av at det blir glømt i striden. Naturligvis fins det mange viktigere livsproblem enn språksak — i alle land der et slikt problem er aktuelt. Det er så opplagt at utenrikspolitiske spørsmål, arbeidet for fred, er langt viktigere saker, at spørsmålet om økonomisk hjelp til folk som sulter, er det. Ja, for meg står det slik at sosiale spørsmål til og med hos oss kan være viktigere, hjelp til usikkert næringsliv langs kysten og oppi fjellbygdene. Og kunne det stige fram en pedagogisk tanke, ei syntese av vår tids psykologiske og sosiologiske innsikt, som viste veg i spørsmålet om hvordan vi skal forme det åpne, modige og fordomsfrie menneske, da ville en slik tanke være ei viktigere hending enn ei løysing i språkspørsmålet. Og all ny innsikt i de store problem om livet, døden og evigheten er enda viktigere. Det er opplagt, og det skal ikke nevnes her for å redusere norsk målstrid, men bare for å minne om at norsk målstrid ikke er all verda, og for nettopp slik å understreke at språkspørsmålet kunne være et problem vi derfor kunne makte å løyse.

Som motto over arbeidet fram til språklig samling kunne jeg ha hug til å sette tittelen fra hovedverket til den trauste, greske bondedikteren Hesiod, om lag 700 år f. Kr.: «Verk og dagar» (som den lyder på svensk). Dagene vil gå, og år følge på år, men det som teller, blir verket, hva hver av oss kan sette inn av arbeid og tiltak, av prøving og feiling, framover mot målet: det fel-

Det første verket vi må prøve å virkeliggjøre, er å gjenskape den språklige atmosfæren som rådde i landet før krigen. Det fantes da en godvilje overfor samnorsktanken og oppnorskingsvegen som krigen brøt ned. Det er interessant å lese bøker som kom ut i trettiåra, til og med vitenskapelige bøker, og sjå kva for glede over norske ord og uttrykk som kunne gjøre seg gjeldende, en byggende atmosfære på et viktig punkt av vår nasjonale kulturvekst. Ei norsk språkform eller et folkemålsord ble sett på som ei livgivende kjelde eller som en vakker villblomst i et ellers nokså sirlig hageanlegg. Ei slik kjenslemessig innstilling gjør at stilen tåler så mange norske former. I dag har så mange blitt lært opp til å sjå på slike fenomen som ugras bare. Da kjennes de som brudd på stilen og må lukes ut. Det er gått så vidt at former som hytten og øen i dag kan få innpass framfor hytta og øya, til og med i litterære tekster med et typisk folkelig miljø (jfr. øen i Peter Magnus' omsetting av Tennesse Williams' «Den tatoverte rosen»). Men slike døme syner at situasjonen i dag er en unaturlig, halsstarrig vergeholdning overfor alt som har en typisk norsk klangfarge, og at det er en situasjon som ikke kan vare ved.

Det historiske perspektiv i språksituasjonen før krigen var uten tvil: sammensmeltning, kompromiss. Det rådde en vilje til å gi opp noe for å komme den andre part i møte. At dette ble sett på som en etisk holdning, et tegn på dannet kulturnivå i pakt med toleransens idé, ja, at samnorskstrevet var en kristelig holdning i språkspørsmålet, det finner vi et slående uttrykk for i det vesle skriftet som to av våre professorer, Sigmund Mowinckel og Eiliv Skard, sendte ut i 1937: «Målstrid og kristendom». Her skriver professor Mowinckel:

«Ikke rettere enn jeg kan se, så er det negative: «Vi protesterer mot», «Vi vil motsette oss at» uforenlig med en kristen stilling til spørsmålet. Det aktuelle er: å finne en positiv stilling til det nye språkreformframlegg, som sikter på å fremme en radikal tilnærming av de to målformene til hverandre. Er det så at vi mener det alvorlig med ett mål i Norge snarest mulig, så er det kristen plikt å se det faktum i øynene at dette ikke kan nåes ved at det ene slår det andre ut, men bare ved samening. — — Et virkelig skritt fram mot språklig samening vil være en stor lykke for vårt folk og er vel noen grammatiske og stilistiske offer verd — også slike offer som består i å få «sitt språkøre krenket» litegrand, for også det beror mer på vane og fordom enn vi vanligvis tenker over.»

Det var atmosfæren før krigen. Argumentasjonen fra den tid trenger ikke å være mindre holdbar i dag. Og det som var kristen moral den gangen, må vel være det i dag òg.

(Over til s. 4)

Gløtt

«— Det skal være så simpelt å gjøre det norsk. Men det simpleste av alt simpelt det er å være redd for å være simpel. Det røper ofte plebeieren. Er det simplere å si «gjeit» istedenfor «gjet», «kua» istedenfor «koen», og «bikja» istedenfor «bikkjen». Å nei, det er visst bare smaken som veksler. Conradine Dunker skrev «ager» istedenfor «aker», fordi, sa hun, k er en vanskelig bokstav og vanskelig at nedskrive, mens g er tekkelig for øyet og lett at nedskrive.

Og den lille holmen ute i Kristianiafjorden, som bærer navnet Kavringen, kaltes i Welhavens krets for Tvebakken. Kavringen var for simpelt. Og så var det engang et ektepar som var en tur utover Kristianiafjorden. Da de passerte Dyna fyr, fortalte ektemannen at det var Dynen. Siden kalte han Gjeita ute ved Fornebolandet for Gjeten. Da var det en medpassasjer som ikke kunne dy sig, og de øyene der, sa han, de heter Møkkalassene. Hva de skulde hett i «fin» tale, vet jeg ikke.

— Og er diftongene så simple da? Vakre er de, og norske er de. Men sten og ben for stein og bein er håbløst unorsk....»

— Alt som lever, er i utvikling, og da kan det ikke være fast. Og ve det sprog som ikke lever.»

Fridtjof Nansen.

Arnt Løftingsmo:

MOR og FAR skal gifte seg

Noregs Boklag.

Læra om demokrati og fridom setter som vilkår at det er samband mellom denne læra og det indre livet i mennesket. Dersom denne kontakten blir broti, er ofte vegen ikkje lang til intoleranse. Denne problemstillinga møter vi i debutromanen til Arnt Løftingsmo, der han syner oss dei vanskene ein same kan møte når han vil leve i og bygge ein heim i **det** samfunnet som også er **hans.**

Folkemindretal er blitt behandla på ulike vis gjennom tidene. Noen blei sendt i gaskammer, noen blei med makt «innordna i riket». Andre møtte — og møter — ei kald skulder. Den mannen Løftingsmo fortel om, får nok bu i landet, men det blir sett opp andre grensesperringar for han. Vi veit at samene har levd her i landet i fleire tusen år — og vi er jo så krye av vår historie. Nett derfor er det rart å tenke på det med retten til å bli godtatt som nordmann, særlig når vi veit at det ikkje er meir enn 15 år sia andre nordmenn tok mot straff for landssvik....

Denne enkle forteljinga — fortalt på eit moderne nynorsk — kan lære oss at i eit demokratisk samfunn er ikkje fridomen truga av tyrraner, men av fleirtalet, av den vedtatte borgerlige meining og moral. Vi bør lære å dempe på trangen til å hevde vår innstilling, vår tru og meining som den eineste rette også for det livet andre menneske skal leve.

Harald Løvaas.

HVA ER RIKSMÅL?

I en artikkel under denne tittel bruker André Bjerke setningen: Mora vart uroa da dottera fekk bleiksott som eksempel på læreboknormalens bokmål.

Hvis André Bjerke hadde sett etter i «Norsk ordliste, etter Læreboknormalen 1959 — Bokmål», ville han ha sett at han kunne skrive setningen på mange måter. Jeg skal nevne alle de mulighetene som ligger innenfor læreboknormalen:

Mora, moren / vart, ble, blei / uroet, urodd, uroa / da datteren, dattera, dottera (obl. bare i hist. navn!) / fikk, [fekk] / bleksott, bleiksott.

Alle disse ordene er norske og godkjente av alle myndigheter. Det er dette riksmålsfolket kaller «å gjøre sproget fattigere»! Om det er bokmål, riksmål eller nynorsk spiller ingen rolle. Det er norsk.

Men når Bjerke skal lage et eksempel på bokmål, velger han de mest radikale formene han kan finne. Det er uredelig propaganda. Bjerke kan skrive: Moren ble uroet da datteren fikk bleksott — og det vil han da også helst skrive. Men en bondegutt fra Vestlandet vil skrive som i Bjerkes eksempel. Begge formene er norske og lovlige å bruke i skoleoppgaver.

Er det ikke på tide at sakligheten kom litt mer i forgrunnen i ordskiftet om norsk språkutvikling?

Einar Linderud

i Arbeiderbladet.

Ei æressak - - -

(Fra side 1).

Grotnæss framholdt at språksaka ikke er det viktigste spørsmål i dag. Men språkstriden har vi like fullt. Den skal ikke være et evig diskusjonsemne, den skal løses. Språkstriden i dagens norske samfunn er og blir en anakronisme, og det bør være ei æressak for alle nordmenn å samarbeide for et felles skriftspråk, som alle kan kjenne seg heime i. All intelligens og energi som vi bruker på språkstriden, kunne vi nytte til å formulere og løse nye arbeidsoppgaver i en verden der språkstrid er mindre viktig.

I diskusjonen støtta jamt alle som hadde ordet opp om språksamlingstanken og de standpunkter som lektor Grotnæss og programsekretær Arne **Grimstad** fra Noregs Mållag gjorde seg til talsmenn for. **H. L.**

O' sole mio - -

«Hvor ble du av du milde sol?» Har Fostervoll «taget» også din kongestol?»

Vi mener at vi i altfor lang tid har vært henvist til i værvarslingen bare å høre de formidlere som har kastet vrak på sitt høyverdige sproglige fundament, og har gitt seg den uskjønne sproglige løsaktighet i vold. (Nyhetssendingene er sproglig sett like forferdelige som de så lenge har vært, eller forferdeligere med sitt sprogrot).

Vi begynte å ane det verste: Utstøtelse i det yderste mørke også av den eneste riksmålsmann blant meterologene — inntil i går: Utgangsdøren gikk hurtig opp, min kone ropte: Smebye. Snespaden (ikke «snø» sådan) ble kastet, jeg stormet inn, og der lød det fra radioen det vidunderlige rene, høyverdige riksmål, fremført med hr. Smebye's sonore, kultiverte stemme — en høytidsstund i ren sprogluft, høyfjells —. Vi lyttet takknemlige til siste ord var dødd hen og ønsket: kom snart igjen! Slik kan det føles i et land hvis kultursprog skal trampes ned.»

Harald Krohn

i «Frisprog».

Perspektiv - - -

(Fra side 3).

En viktig grunn til kompromissviljen før krigen var nynorskens sterke stilling. I dag kan den tanken snike seg inn: at kan bare «riksmålet» holde seg fri fra typisk norske former og ord, så vil kanskje kompromissløysinga falle bort av seg sjøl, når nynorsken snart er borte. Det er oppfatninga av at nynorsken er død eller døende som i dag gjør at det i så merkelig vide kretser tales så pent om liket. Men jeg undres på om situasjonen da er riktig vurdert. Den kjennsgjerning ligger nemlig fortsatt føre: at nynorsken som normalspråk dekker en mengde norske dialekter, så godt som noe skriftspråk kan gjøre det. Og tallet stiger med en stadig mer moderne nynorsk. Det skal nesten en trollsplint i øyet til for ikke å sjå den sammenhengen. Ei veldig sosial omformingtid og avbrekk i kulturvoksteren i krigstid har skapt mange slike trollsplinter. Men blir synkvervinga borte att, kan det vise seg at liket bare var skinndødt. Et vern om nynorsken er en viktig faktor til å holde kompromiss-løysinga aktuell i språkspørsmålet.

(Del II av denne kronikken kommer i neste nummer).

Aktiv vørnad - - -

(Fra side 1).

— Folkerøysting trur jeg vil være et misgrep, svarer Skjånes. Spørsmålet er uklart ennå, og standpunkta står skarpt mot hverandre trass i mange års strid. Det er vel også kjent at sinnene har lett for å komme i affekt og vanskelig lar seg påvirke av saklig og nøktern argumentasjon i ei sak som denne. Det får være mer enn nok med folkerøystingene som blir holdt i enkelte kretser om opplæringsmålet i folkeskolen.

— Landslaget for Språklig Samling har nå tatt opp arbeidet for en samlende skriftnormal. Hvordan ser De på problema i samband med det?

Forsér ikke arbeidet med samlenormalen.

— Til det vil jeg svare: Vegen fram til en skriftnormal vil det ikke lønne seg å gjøre så kort som mange slår til lyd for. En må la det bli tid nok til å skape en viss ro og så vidt mulig streng saklighet i det offentlige ordskiftet om språksaka. Men alt dette må ikke være til hinder for at Landslaget for Språklig Samling skjøtter sine oppgaver med stor aktivitet og driver et breitt tilrettelagt opplysningsarbeid, slutter fylkesmann Skjånes.

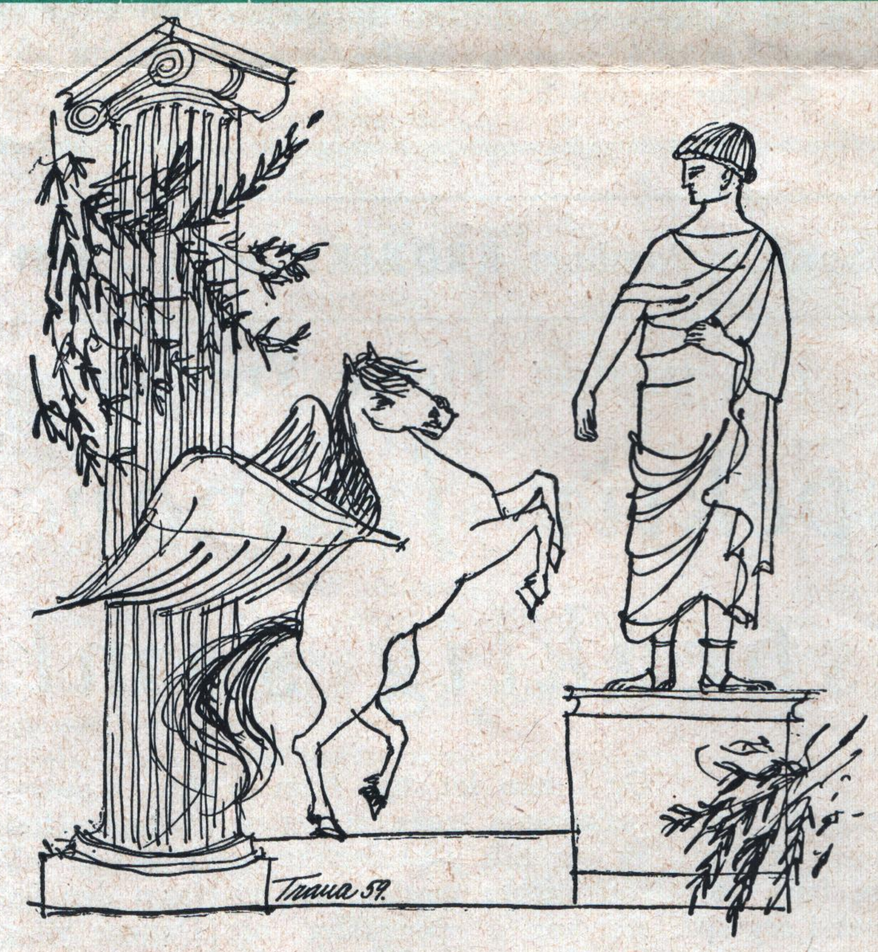

KULTURSTOFF

En moderne stor-avis spiller på mange strenger for å gi sine lesere en allsidig, aktuell og lesverdig avis.

Til innføring i musikkens, malerkunstens og literaturens verden har Arbeiderbladet knyttet til seg en stab av landskjente skribenter som på alle områder holder Dem orientert.

Bli fast leser De også.

Arbeiderbladet